

A környezeti nevelés múltjáról és jelenéről

A helsinki záróokmányt 1975-ben harmincöt ország vezetője írta alá. Az állásfoglalás alapján „bármely környezeti politika csak akkor lehet sikeres, ha a környezet védelmét a lakosság minden csoportja felelőssége tudatában elősegíti, ami folyamatos, elmélyült felvilágosító és nevelő munkát igényel, különösen az ifjúság körében”.

A zóta húsz év telt el, s a 20. század végén azzal kell szembesülnünk, hogy a záróokmányban megfogalmazottak megvalósulása hazánkban még sok tekintetben várt magára. Annak ellenére, hogy a helsinki záróokmányt követően megjelent az 1976. évi II. sz., *Az emberi környezet védelméről* szóló törvény, 1977-ben megalakult az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal, s számos kezdeményezést mondhatunk magunknak. A közelmúltban az Országgyűlés elfogadta a Nemzeti Alaptantervet, és napvilágot látott a széles társadalmi bázist igénylő, 1995. évi 53. sz. környezetvédelmi törvény.

A tudás birtokában

A 20. század végén, amikor a technikai és a tudományos ismeretek a világmindenséget kísértik, különös időszerűsége van annak, hogy a tanulás során megszerzett ismeretekkel mit kezd az ember, milyen célra használja azokat: jóra vagy rosszra, ön- és természetpusztításra, vagy az egyén és a természet gazdagítására, építésére.

Az utóbbi évtizedek két kiemelkedő gondolkodója – *K. Lorenz* és *Schumacher* – figyelmeztet bennünket arra, hogy a civilizáció, a tudás milyen veszélyeket, ártalmakat hordoz magában, ha nem élünk vele okosan, ha nem vesszük figyelembe az élő szervezet szükségleteit. A civilizált társadalmak bűnei e szerzők megfogalmazásában az alábbiak:

K. Lorenz szerint a civilizált emberiség nyolc halálos bűne:

- a túlnépesedés;
- az atomfegyverek;
- a versenyfutás önmagunkkal;
- az élettér elpusztulása;
- a genetikai hanyatlás;
- a tradíció lerombolása;
- a dogmák szerepe;
- az érzelmek fagyhalála.

Schumacher az ipari gazdaság öt bűnét a következőkben jelölte meg:

- a hadianyag- és lomtermelés;
- az ipar mérgező hatása;
- az ipar fölemészti a föld meg nem újítható anyagkincseit;
- rombolja az ökológiai kapcsolatot;

– rontja az ember erkölcsi és értelmi képességeit.

A globális problémák közül témánk szempontjából különös figyelmet érdemelnek az ökológiai kapcsolatok. Az élettér elpusztításával az ember nemcsak azt a külső környezetet rombolja le, amelyben él, hanem önmagát is megfosztja a felette álló teremtés szépségének és nagyságának a tiszteletétől.

A modern civilizációban nincs szilárd értékközvetítés, a természetes igazságérzet és néhány jogi tradíció kívül nincs, ami szelekciós hatást gyakorolna a szociális viselkedésre.

A fiatalabb nemzedék nemcsak nem tud azonosulni az idősebbekkel, hanem kulturális értelemben sem érti meg őket. A nézetek uniformizálódnak, az érzelmek eltűnésével, mellőzésével pedig jelentősen károsul az ember.

A globalizációs problémák megoldása természetesen összetett, sokrétű feladat, ahogy ezt a helsinki záróokmány is megfogalmazza, vagy ahogy megfogalmazták ezeket a problémákat száz évvel ezelőtt is a társadalomban és az oktatáspolitikában egyaránt. A fenti értékítéletekben megfogalmazott hibák, hiányosságok kiküszöböléséhez érdemes újragondolni hazai gyakorlatunkat.

A kezdetek

A természet védelmének gondolata nem a 20. század szüleménye. A 19. század második felében a civilizáció fejlődése következtében a fejlett ipari országokban megindult természetvédelmi mozgalmakat jól ismer-
ték hazánkban a természet „őrei”, a közélet és a tudomány képviselői, s a hazai értékeke védelme céljából kapcsolódtak a külföldön megindult kezdeményezésekhez. Így került sor 1891-ben Budapesten a II. Ornitológiai Világkongresszus megrendezésére, melyet 1893-ban a Magyar Ornitológiai Központ létrehozása követett.

A madárvédelem mind szélesebb megvalósítása érdekében 1900. február 25-én az Országos Állatvédő Egyesület Közgyűlésén Herman Ottó azt javasolta, hogy május egyik napját nyilvánítsák a madarak és fák ünnepévé. Az 1905/1906-os tanévtől – Apponyi Albert kultuszminiszter 1906. április 27-én kelt körrendelete alapján – az ország valamennyi elemi iskolájában tanítás nélküli munkanapon minden tavasszal megünnepelték a „Madarak és Fák Napját”-t.

A dunántúli ág. h. evangélikus egyházkerület püspöke körlevelében a következőkre hívta fel a figyelmet: „A madarak és fák védelmét minden komoly gondolkodó figyelemre méltó feladatnak ismeri el. Ennek hatása kiterjed a mezei, kerti gazdálkodásra is, amennyiben köztudomású tény, hogy a veteményekben sok kártevő van, s a gyümölcsstermet megromtással fenyegető rovarokat a madarak pusztítják a leghatósabban. Nagyon fontos az ifjúságban a fák védelmét célzó hajlamnak már az elemi iskolától kezdődőleg a felébresztése. Csak ott lehet várni a gyümölcsnek, ezen egészséges élelmiszernek fokozódó mértékben termelését, ahol már megvan és éled az érzék a fák védelmére iránt. Az sem vonható kétségbe, hogy ott, ahol a nép a hasznos állatok, a fák rendelteté-

Példaértékű az a társadalmi összefogás, amit az ünnep sikeres, eredményes megtartása érdekében a különböző szervezetek, egyesületek kifejtettek. Az Országos Állatvédő Egyesület útmutatók, mintaelőadások formájában segítette az iskolákat új feladatuk megoldásában.

A tanfelügyelőség, az egyházkerületek püspökei képviseljükkel, felhívásaikkal bizonyították az iskolai, a természetvédelmi munka fontosságát a művelődés terjesztésében, az erkölcs fejlesztésében.

sét már ismeri, ott szilárdul benne azon tudat is, hogy az állatok kínzása a nemesebb érzés hiányára, erkölcsi durvaságra mutat, s e felfogás nyomán ott méginkább véteknek tartja a lelkiismeret az embertársak bántalmazását, a gyöngébbnek elnyomására irányuló rosszakaratot. A madarak, fák védelme a művelődés terjedését s az erkölcsi érzék nemesbülését jelzi. Szép feladatot teljesítenek az iskolák felügyelői, vezetői, amidőn a növényekben gondosan ápolják a természet szeretetét, s reá szoktatják őket a hasznos állatok és fák védelmére”.

A tanulóifjúság mind szélesebb körű megnyerése érdekében 1908-ban megalakul az Országos Ifjúsági Madárvédő Liga. Ez év június 15-én *Aponyi Albert* kultuszminiszter a 27171. számú körrendeletével valamennyi királyi tanfelügyelő kötelességévé tette, „hogy buzdítsa a tanítókat a szóban forgó Liga megalakítására, annak eredményéről pedig iskolalátogatásai alkalmával szerezzon meggyőződést”.

Hét év múlva az Országos Ifjúsági Madárvédő Ligának már 250 000 tagja volt. A Ligához való csatlakozás minden esetben ünnepélyes keretek között történt. A Madarak és Fák Napján, az egész napos teendők között – faültetés, odúkészítés, madarak etetése, állatok ápolása – jelentős esemény volt a fogadalomtétel, a Liga tagsági igazolvány aláírása és a Ligajelvény átvétele.

Az ünnepségekről az iskolák feljegyzéseket, jelentéseket készítettek, *Fodor Árpád* szombathelyi főgimnáziumi tanár, a Szentgotthárdi Állatvédő Egyesület elnöke iskolai évkönyvbe szerkesztette, külön fejezetbe rendezve a tanulságos, követésre méltó programokat. A Madarak és Fák Napjáról szóló első évkönyv 1911-ben jelent meg, és 1400 iskolai jelentést tartalmazott. Az iskolai évkönyv mind a tanítók tevékenységének motiválásához, mind a májusi ünnep színesítéséhez, tartalmi gazdagításához jelentősen hozzájárult.

A Madarak és Fák Napja nem elszigetelt iskolai ünnepély, általában nem spontán természetközeli tevékenységek szervezése, hanem valóban *közügy* volt. Össz nemzeti – közművelődési és közgazdasági – hasznosságát az első évkönyvben a következőkben fogalmazták meg:

1. A Madarak és Fák Napja *ünnep*, s az ünnep jelentős élmény az ember életében. „Nem kell bizonyítgatnunk, hogy a gyermekségre mily benyomást és mily nevelő hatást tesz először az ünnepélyre való előkészülés, azután magának az ünnepélynek szelleme és egyes mozzanatai, az egésznek tiszta és egészséges élvezete és végre az ünnepély tanulságai, emléke és ezeknek ápolása, ébrentartása.” A tanítót pedig „e munkáság kiragadja a köznapi nyomasztó gondjaiból, s ezzel a legnagyobb jót teszi velük”. A szülők és a közönség számára is fontos ez az ünnep, mert részeseivé teszi őket az iskolai örömeinek.

2. A Madarak és Fák Napja új és hálás téma az íróknak és költőknek.

3. A legnagyobb hasznát ez az ünnep a *közgazdaság* számára jelenti a nemzetnevelés által, mert aminek eddig a gyermek pusztítója volt, most ápolója, oltalmazója lesz.

4. S végül, aki így nevelkedett, érző szívvel ápolja mindazt, ami él.

A környezeti nevelés a személyiségformálás része

A fenti gondolatok az 1920-as évek oktatáspolitikájában teljesedtek ki. A századelő mozgalmai ihlette, természettel, állatvédelemmel foglalkozó, nevelésre alkalmas könyvek sora jelent meg ekkor. Az Országos Állatvédő Egyesület által gondozott *A jó szív nevelése*, az *Aranykalászkok* és az *Óh, dicső természet* című munkák valamennyi óvó-, tanító- és tanítónőképző intézetben, polgári és középiskolában ajánlottak és ismertek voltak.

A húszas évek nevelési koncepciójának középpontjában az *erkölcsös ember*, az *erkölcsös személyiség* formálása állt. Az erkölcsös ember meghatározó tulajdonsága: a *termé-*

szethez való viszonya. A cél, a nevelési eszmény tehát az erkölcsös ember, s ehhez a célhoz pontosan meghatározták a személyiségformálás útját is, melynek alkotó elemei a következők voltak:

1. A megfelelő ismeretek elsajátíttatása. Ezt biztosítja:

- a) a tananyag feldolgozása a tanórákon;
- b) a szervezett-tervezett tanórán kívüli tevékenység;
- c) az egyesületi kezdeményezések.

2. A magatartásformálás, melynek alapvető jegyei: az emberiség, az önzetlenség, a szívbeli erkölcsös emberi érzés, a természet szeretete, a természet iránti áhítat. A nevelő feladata az előbbiekre való készítés.

3. A tevékenység: cselekedetekkel kell megtanítani „a jövő nemzedéket arra, hogy hogyan kell gondozniok, ápolniok a természet ajándékait, Isten remekeit és a haza kincseit: az állat- és növényvilág egyedeit”.

A fentiek megvalósítása érdekében rendkívül lényeges szempont a tananyag célszerű kiválasztása. Minden iskolatípusban fontos nevelési, oktatási feladat a természetszeretet kialakítása, az állatvédelem oktatása. A képzőkben különösen a természetrajz, a gazdaságtan, az olvasástanítás tárgyak keretében nyílik lehetőség a természetvédő nevelőoktatás eszméinek tanítására, de mellettük szinte valamennyi tananyagra vonatkozóan megfogalmazzák azokat a javaslatokat, melyek a környezethez való helyes magatartáshoz szükséges ismeretek gyarapítására különösen alkalmasak. Így:

a) a Vallás tanítása, mely teljes egészében az erkölcsi nevelés szolgálatában áll, az állatvédelmi nevelőoktatás legfőbb erőssége részben szellemisége, részben az alsóbb és középfokú oktatásban való folyamatos – heti két-két óra – jelenléte miatt;

b) az elemi első és második osztályában a Beszéd- és értelemgyakorlat heti hét órájából kellő időt kell fordítani a tanítás során a természetről, az ott élő élőlények szépségéről, értékéről és védelméről szóló témák feldolgozására;

c) a Magyar nyelv órákon, elemi és középszinten egyaránt, a versek és prózák szép számmal alkalmasak a természetben való gyönyörködtetésre, a teremtett lények iránti szeretet elsajátíttatására;

d) a Gazdasági és háztartási ismeretek és gyakorlatok jellegénél fogva a legalkalmasabb tantárgy az állatvédelem ismereteinek és gyakorlatának a megvalósítására, de ennek óraszámát növelni kellene.

Az egész tanítási folyamatot át kell, hogy hassa az ökológiai szemléletformálás. Ez jelenti a természetszeretetet, a problémákkal szembeni nyitottságot, feltételezi a jövő generációval szembeni felelősséget, s nem nélkülözheti az érzelmi ráhatást.

A tanórán kívüli tevékenységformák jelentős eszközei:

- a falitáblák;
- az ifjúsági dolgozatokra kiírt pályázatok;
- az iskolai kirándulások;
- az ifjúsági szervezetek: cserkészlet, egyesületek;
- az ünnepek;
- az egyesület által kiadott, s az állatvédelem eszméitől áthatott könyvek, gyermeknaptárak.

Minden tevékenységnek – legyen az tanórai vagy tanórán kívüli – meghatározó eleme az érzelemre irányuló hatás, nevelés. Az érzelmet nem nélkülözheti az a nevelési cél, melynek az erkölcsös emberré formálás a kulcsa.

Az oktató-nevelő munka alapelve: „*Amit védeni akarunk, azt ismernünk, értékelnünk, szeretnünk kell.*” A feladatokat az alábbi hét pontban rögzítették:

1. Rá kell mutatnunk a természetben az állatok szépségére, kedvességére, követni való tulajdonságára!

2. A szervezetek csodálatos tökéletességében fel kell tüntetni a Teremtő végtelen bölcsességét és jóságát!

3. Fel kell hívni a tanulók figyelmét az állatok hasznos voltára, a természet célszerű berendezésére, miszerint mindennek megvan a maga rendeltetése és létjoga.

4. Figyelmeztetni kell a növendékeket az állatok érző voltára, az irántuk való részvételre és arra, hogy segítenünk kell rajtuk.

5. Mindezeket mondókák, versek és olvasmányok segítségével is tárgyalni kell.

6. Oktatni kell a tanulókat a segítségnyújtás módjaira, a gyakorlati állatvédelemre!

7. S figyelmeztessük a fiatalságot, hogy mindezek a kötelességek még fokozottabb mértékben fönállnak embertársaikkal szemben, sőt felebarátaiknak még lelkivígászt és támaszt is tartozik nyújtani.

A környezeti nevelés mai gyakorlata

Magyarországon az utóbbi húsz évben újra megfogalmazódtak a környezetvédelemmel kapcsolatos kérdések, problémák; megkezdődött természeti környezetünk védetté nyilvánítása; húsz évvel ezelőtt merült fel a környezetvédelem és a természetvédelem oktatásának igénye, szükségessége. Napjainkban elsőbbséget nyert a környezetbarát, a környezettel harmóniát teremtő magatartás kialakítása, a környezeti oktatás, nevelés fejlesztése. Csak a pedagógia területén számos kutatás, könyv, tankönyv született annak jegyében, hogy a jövő nemzedéke egyrészt olyan környezetet örököljön, amely biztosítja számára az életfeltételeket, másrészt képes legyen egy új szemlélettel, egy új magatartással a társadalmi élet egészében – a műszaki fejlesztésben, gazdaságban, fogyasztási szokásokban – környezeti kultúrát örökíteni, környezetbarát gyakorlatot megvalósítani.

A környezeti nevelés szükségességét ma nyilvánvalóvá teszi a Nemzeti Alaptanterv s az 1995. évi környezetvédelmi törvény.

Ez utóbbi először fogalmazza meg „minden állampolgárnak joga van a környezeti ismeretek megszerzésére és ismereteinek fejlesztésére”, s az ezzel kapcsolatos feladatokat „az állam az oktatási és a közművelődési intézményeken keresztül, a környezetvédelmi egyesületekkel és a környezet védelmével foglalkozó lakossági szakmai szervezetekkel együttműködve látja el”.

Iskolai kezdeményezések

Az iskola a változó körülmények közepette is teszi a dolgát: oktat és nevel. Nem egyforma hatékonysággal, s nem biztos, hogy kellően súlyozott és megtérülő energiával, de több-kevesebb sikerrel, s annak reményében, hogy a gyermekkori élmények maradandósága következtében a majdani felnőtt is tud majd a csak iskolai keretek között gyakorolt tevékenységekből meríteni.

Összegeztem azon iskolák kezdeményezéseit, amelyek az utóbbi években kiemelten törekedtek a környezeti kultúra megvalósítására és fejlesztésére.

Hazánkban 82 általános iskola rendelkezik speciális környezetnevelési programmal. Közülük az iskolák 50%-a falun működik, 23,2%-uk a fővárosban és 26,8%-uk a városokban. A városi iskolák 72,7%-át az Alföldön találjuk.

Az iskolák környezetnevelési tevékenységkörét két fő csoportra oszthatjuk:

1. az iskolán kívüli tevékenységrendszerek céltudatos, szervezett, folyamatos működése;

2. az iskolai oktatásban megvalósított speciális programok.

A 82 általános iskolában 13 tevékenységi területen 158 gyakorlat realizálódik. A fő jellemzőket az 1. táblázat szemlélteti.

Sor- szám	Tevékenységterületek	Előfordulásuk		
		száma	%-a	összesen
1.	Az iskolai környezet szépítése – fásítás, parkosítás – iskolakert létesítése	34	21,5	21,5
2.	Környezetvédelmi gyakorlat: – hasznos hulladék gyűjtése – veszélyes hulladék gyűjtése – védett környezet megismerése, óvása	24	15,1	15,1
3.	Környezetvédő szakkör	16	10,1	3-7
4.	Környezetvédő tábor	15	9,9	33,5
5.	Ökklub	7	4,4	
6.	Kirándulás	6	3,8	
7.	Mozgalom – Zöld Szív mozgalom – Talpalatnyi Zöld mozgalom	9	5,7	
8.	Erdei iskola	8	5,1	
9.	Környezetbarát papír használata	10	6,3	
10.	Madárvédelem	8	5,1	
11.	Savas eső mérése	10	6,3	
12.	Vetélkedők	5	3,1	12–13
13.	Akciókon való részvétel – Zöldek találkozója – Föld Napja – Madarak, Fák Napja – RIO 1992.	6	3,8	6,9

1. táblázat

A környezeti nevelést szolgáló tevékenységterületek formái, arányai

Az iskolai oktatásban bevezetett programok

A 82 iskola 43,9%-ában 18-féle környezeti neveléssel kapcsolatos kezdeményezés van. A kezdeményezések közzététele nemcsak azért szükséges, hogy látható, érzékelhető legyen az alsó fokú oktatás innovatív képessége, hanem sokkal inkább azért, hogy azok ismerete további tevékenységekre készítessen.

<i>Kezdeményezések, kísérletek</i>	<i>Iskolák száma</i>
A kémia és környezetismereti tantárgyak komplex oktatása	6
Környezetismereti fakultáció indítása	6
Biokertészet oktatása	2
Iskolai arborétum létesítése	2
Környezetismereti program, munkafüzet készítése	4
Erdei iskola projektek	2
Környezetkultúra kísérleti tantárgy bevezetése	1
Környezetvédelmi tagozatos általános iskola	1
Környezetgazda iskolai tevékenység bevezetése	1
Alternatív tanterv alkalmazása	
– biológia–környezetvédelem–egészségnevelés	1
– alternatív kémia tankönyv	1
– komplex környezetnevelési tantárgyak	1
– egészségnevelési tárgy bevezetése	1
Környezetmentési program kidolgozása	1
Integrált környezeti nevelés megvalósítása	2
Helyi környezetvédelmi program kidolgozása	1
Környezetvédelmi oktatási központ létrehozása	2
Búvárkodó kiadvány kiadása	1

Középiscolák

A nyolcvanas évtizedben a szakközépiscolákban és főleg a szakmunkásképző intézményekben a környezeti nevelés csak szerény mértékben valósult meg. Ennek a hiányának a pótlása különösen fontos, mivel a termelő munkában kiemelt jelentősége van a környezetkímélő magatartásnak, a technológiai fegyelem ilyen szempontból is tudatos betartásának.

Különösen újragondolásra kell, hogy készítsen bennünket az a tény, hogy a szakoktatásban, ahol nincs biológia, kémia, földrajz tanítása a tantervben, s ezáltal az iskolában, ott a környezeti nevelés sokkal inkább esetleges.

Fontos követelmény a szakoktatás fejlesztésénél az adott szakmához illeszkedő környezetbarát technológiák, eljárások, módszerek elsajátítása, ezek előnyeinek és alkalmazási feltételeinek megismerése.

Az ország 42 középiscolájában – 13 gimnáziumban és 29 szakközép-, ill. szakmunkásképző iskolában folyik a környezeti neveléssel kapcsolatos rendszeres, folyamatos tevékenység.

A tevékenységkörök fő jellemzői

<i>Képzési területek</i>	<i>Iskolák száma</i>
Kísérleti tankönyvek kipróbálása	8
Környezetvédelmi technikus képzés	3
Globális környezeti ismeretek tanítása	1
A környezetvédelmi érettségi tárgy a vadász-képzésnél	1
Települési környezetgazdálkodó technikus tanterv	1
Műszaki környezettechnikusi szak	1
Környezetvédelmi tárgy oktatása	2
Környezetvédelmi fakultáció	3
Tanártovábbképzés	2
Tantervfejlesztés	2
Energiahelyzet, gépipari ergonómia vizsgálata	1

Iskolán kívüli tevékenységek színterei

Környezet- és Természetvédelmi Oktatóközpont	2
Föld Folyói Környezetvédelmi Oktató Hálózat munkájában való részvétel	2
Akciók szervezése	
– levegővizsgálat	4
– savas eső mérése	5
– veszélyes hulladék gyűjtése	10
– vetélkedők	2
Természetvédő csoport, szakkör, diákkör	10
Természetvédő tábor	5
Parkosítási tevékenység	9

A fentiekből egyértelmű következtetésként adódik, hogy hazai középfokú képzésükben mind a képzési, mind a szabadidős tevékenységrendszerben tettenérhető törekvések, példaértékű kezdeményezések vannak. Az összes középfokú intézmény elenyésző százalékában folyik ugyan ilyen határozott irányú, a környezeti nevelés erősítését, kiteljesedését szolgáló program, de ez nem jelenti azt, hogy csak ennyi hazai intézmény törekszik a környezeti nevelés megvalósítására. Az általam feldolgozott intézmények tevékenységterületei, ill. maguk az intézmények kiemelt környezet-orientált tevékenység megvalósítói, ugyanis ezen intézmények az ökológiai kultúra terjesztésére és fejlesztésére vállalkozó iskolai szervezetek.

Összegzés

Nem törekedtem tanulmányomban a környezeti nevelés hazai gyakorlatának teljes bemutatására. A századelő tevékenységrendszerének vázlatos áttekintésével arra szerettem volna a figyelmet ráirányítani, hogy:

- kiváló hazai gyökereink vannak;
- a környezeti nevelés módszere, gyakorlata (ismeretszerzés, magatartásformáló tevékenység megszervezése) ma is időszerű, több esetben példaértékű;
- a civilizált társadalom semmilyen fokán nem nélkülözheti az ember az élményt;
- a nevelés fontos tényezője: az érzelmi ráhatás;
- a természet minden időben s minden életkorban az ember örömeinek, tudásvágyának a forrása;

– a nevelés fő színtere, tudatos szervezője az iskola kell, hogy legyen, de eredményességéhez, embernevelő feladatához az őt körülvevő emberi környezet segítségével, támogatásán kívül nem nélkülözheti annak felelősségvállalását.

A mai gyakorlatból kiragadott példák pedig arra engednek következtetni, hogy a szép számú kezdeményezés eseti, egy-egy intézménytől, illetve személytől függ.

Ismert tény, hogy minden iskolai tevékenység elsajátításának mértéke, eredményessége a jó tanártól függ, de gyakorlati megvalósulása, hasznosítása megoldhatatlan a környezet által biztosított feltételek, alkalmazott szokásmechanizmusok nélkül.

Irodalom

Madarak és Fák napjáról szóló iskolai jelentések III. évkönyve. Szerk.: Fodor Árpád. Országos Állatvédő Egyesület, Budapest, 1912, 6. p.

Madarak és Fák Napjáról szóló iskolai jelentések I. évkönyve. Szerk.: Fodor Árpád. Országos Állatvédő Egyesület, Budapest, 1910, 8. p.

Fodor Árpád: *A jó szív nevelése.* Országos Állatvédő Egyesület, Budapest, 1912.

Környezeti nevelés, oktatás, képzés Magyarországon. Szerk.: Vajdovichné dr. Visy Erzsébet. Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium, Budapest, 1993.

Kovátsné dr. Németh Mária: A környezeti nevelés alapjai. A szakmai tanárképzés fejlesztése alprogram. Háttér tanulmány 5. Munkaügyi Minisztérium Ifjúsági Programiroda, Budapest, 1994.

Lorenz, Konrad: A civilizált emberiség nyolc halálos bűne. Ikva Kiadó, Sopron. 1989.

Nemzeti Alapantertv. Budapest, 1995.

A HAYNAL IMRE EGÉSZSÉGTUDOMÁNYI EGYETEM KLINIKAI PSZICHOLÓGIA TANSZÉKE
SZUPERVIZIÓ HUNGARICA MUNKACSOPORTJA ÉS A SALGÓTARJÁNI NÉPJÓLÉTI KÉPZÉSI
KÖZPONT

Szupervizió Hungarica '96

címmel két napos konferenciát szervez.

A konferencia helye: Népjóléti Képzési Központ, 3100 Salgótarján,

Május 1. út 54. Tel./Fax: (32)317-420

Ideje: 1996. október 4-5.

A konferencia a hazai professzionális szupervizor képzési rendszerével, és ennek a nemzetközi képzésekhez fűződő viszonyával, valamint a képzés és alkalmazás különböző kérdéseivel, a szupervizió felhasználási területeivel foglalkozik.

Az első nap bevezető előadásait Ynse Stapert (Amszterdam, Hollandia), Louis van Kessel (Nijmegen, Hollandia), és Norbert Lippenmeier, a Kasseli Egyetem Szupervizor Képzésének tanára tartja az európai szuperviziós rendszerről és a képzés tapasztalatairól.

Ezt követően az 1997-ben induló első magyar szupervizor képzés mutatkozik be. Az előadásokhoz workshop-ok csatlakoznak, amelyek az alábbi témakörökkel foglalkoznak:

- A szupervizió professzionalizálódása és megjelenése a képzési rendszerben
- Szakmai standard-ek kialakítása a szupervizióban
- A szupervizió szerepe a családorvosi, egészségügyi munkában
- Szupervizió az egyházi szolgálatban, a pasztorálpszichológiában
- Szupervizió a gyermek- és ifjúságvédelemben, a szociálpedagógiában
- Szupervizió a szervezetfejlesztésben és management-ben
- Szupervizió a pedagógiai munkában
- Szupervizió a szociális munkában
- A szupervizió jelentősége a mentálhygiéné és a családsegítés területein
- Pszichoterápia és szupervizió

Részvételi díj: 2500,- Ft 2 napra • Szállás: 1008,- Ft • Reggeli: 200,- Ft

Ebéd: 400,- Ft • Vacsora állófogadással: 700,- Ft

**Kérjük, a tisztelt érdeklődő kollégákat,
hogy jelentkezni 1996. május 15-ig
a Népjóléti Képzési Központ címen szíveskedjenek:**

**NÉPJÓLÉTI KÉPZÉSI KÖZPONT
3100 SALGÓTARJÁN, MÁJUS 1. ÚT 54. Tel./Fax: (32) 317-420**